

Janja Vidmar, Maja Borin

ELVIS ŠKORC, genialni štor

Najstniška odisejada

PEDAGOŠKO GRADIVO

pripravila Mojca Redjko

www.sng-mb.si/prvi-prizor

Kazalo

- **Pred ogledom**

- 1 O predstavi 2
- 2 O pisateljici 4
- 3 O režiserki 9
- 4 O sodelavcih 11
- 5 Na predstavo! 13

- **Po ogledu**

- 6 Pogovarjajte se 16
- 7 Raziskujte 21
- 8 Ustvarjajte 36
- 9 Bralni seznam 41

Razširjena družina Škorc v »luftu«. Foto: Damjan Švarc.

1 0 predstavi

JANJA VIDMAR in MAJA BORIN

Elvis Škorc, genialni štor

80 minut, brez odmora

Elvis Škorc Matija Stipanič

Ela Škorc, desetletna sestra; Hana, devetošolka Liza Marijina

Polona Škorc, mama Minca Lorenci

Peter Škorc, oče Gorazd Žilavec

Vilma Škorc, babica Irena Varga

Sosed; Učitelj; Urban, sošolec; Kris, sošolec Viktor Hrvatin Meglič

režiserka Mateja Kokol

dramaturginja Maja Borin

scenograf Matic Gselman

kostumografi ekipa predstave

skladatelj Aleš Zorec

koreograf Gaj Žmavc

korepetitor Robert Mraček

lektorica Mojca Marič

oblikovalka svetlobe Mateja Kokol

inšpicient Jernej Jerovšek

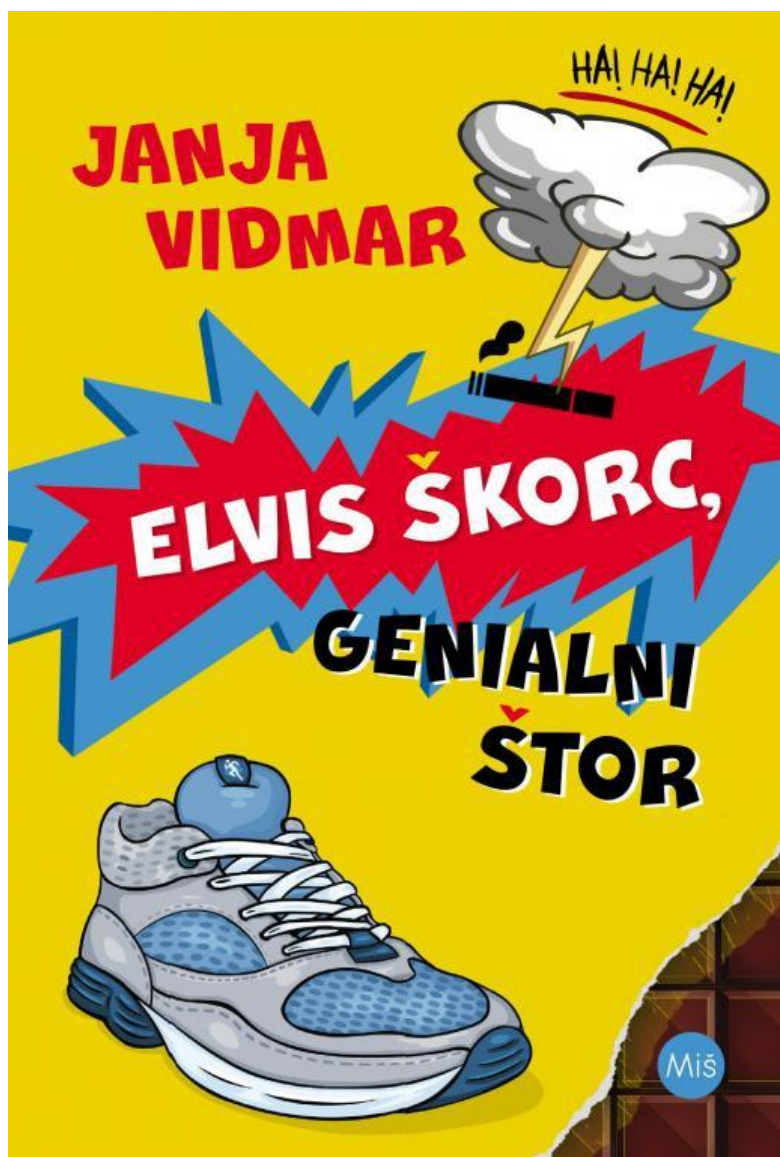
šepetalka Karmen Živko

premiera 16. januar 2021, Mali oder SNG Maribor

priporočena starost 12+

Elvis Škorc je docela povprečen najstnik, ujet v dokaj dolgočasno rutino vsakdana, ki ga – popolnoma nepripravljenega – iztiri ločitev staršev. Kot da ni dovolj, da se mu je življenje postavilo na glavo in sedaj deli dom samo še z ženskami, ki jih težko prenaša, mama kot strela z jasnega obelodani, da je noseča. Po nepričakovanem družinskem cunamiju nehote postane še družinski terapevt in se – medtem ko rešuje probleme drugih – začne utapljati v svojih. Nekako mu uspe rešiti komplicirane zagate s sošolci, ki se mu posmehujejo in ga maltretirajo. In čeprav ga grdo nasmoli še punca, v katero je noro zaljubljen, mu uspe zlečiti koščke razbitega življenja in pobegniti samemu sebi naproti.

Predstava izhaja iz istoimenskega mladinskega romana Janje Vidmar (Miš založba, 2018), ki ga je v sodelovanju z avtorico za prvo uprizoritev (praizvedbo) dramatisirala Maja Borin.

Teme družina – ločitev – odraščanje – puberteta – samopodoba – odnosi – identiteta

2 0 pisateljici

Janja Vidmar je uveljavljena slovenska mladinska pisateljica. Rojena na Ptuju od ranega otroštva živi v Mariboru. Po izobrazbi je profesorica slovenščine in pedagogike.

Avtorica pisateljuje skoraj dvajset let, od leta 1996 ima status samozaposlene v kulturi. Kot članica Društva slovenskih pisateljev, članica njegovega upravnega odbora in (bivša) predsednica Sekcije za mladinsko književnost si je prizadevala za afirmacijo in promocijo mladinske literature. S somišljeniki skuša postaviti mladinsko literaturo v ospredje književnosti, kamor tudi sodi. Je pobudnica in ustanoviteljica nagrade **desetnica** za otroško in mladinsko književnost, ki jo od leta 2004 podeljuje DSP.

- **Nagrade Društva slovenskih pisateljev** <https://drustvo-dsp.si/nagrade/>

Foto: Osebni arhiv.

Mladinska dela Janje Vidmar se uvrščajo v šest proznih književnih vrst: socialno-psihološke romane, socialno-psihološke povesti, avanturistične realistične povesti, otroško kriminalko in fantastične pripovedi. Piše pa tudi scenarije. Raznolikost književnih vrst in žanrov priča o izjemnem poznavanju sodobnih otrok in najstnikov, njihovega načina razmišljanja, izražanja, življenja.

Na Slovenskem je Janja Vidmar znana predvsem kot avtorica mladinske realistične proze, ki se uvršča na področje socialno-psihološkega romana, npr. *Baraba*, *Debeluška*, *Princeska z napako*.

Njena bibliografija obsega petinštirideset pretežno mladinskih knjig, nekatere med njimi so bile prevedene v tuje jezike: v nemščini so izšla dela *Baraba*, *Prijatelj* in *Zoo*, v hrvaščini *Moja Nina* in *Debeluška*, v srbščini *Debeluška*, v italijanščini *Moja Nina*; *Kebarie* v albanščini; odlomka iz njenih del sta izšla v angleškem in hrvaškem prevodu: v antologiji sodobne slovenske mladinske književnosti z naslovom *Tales growing up into secrets* (odlomek iz romana *Baraba*, naslov *Bad Lad*) in v antologiji sodobne slovenske mladinske književnosti z naslovom *Priče izrasle u tajne* (odlomek iz romana *Debeluška*, naslov *Bucka*).

Značilnosti

V ospredje dogajanja svojih socialno-psiholoških romanov in povesti postavlja odtujenost in razslojenost slovenske družbe. Avtorica pogosto odpira raznovrstne tabuizirane teme, npr. smrt, homoseksualnost, vrstniško in družinsko nasilje, motnje prehranjevanja, ksenofobijo. Njeni literarni junaki so iz različnih socialnih okolij, karakterizira jih skozi notranje monologe in komentarje tretjeosebnega pripovedovalca. Ne moremo pa spregledati precejšnje mere samoironije glavnih likov, s pomočjo katere ohranjajo svoje dostojanstvo. Zgodbe so največkrat grajene sintetično z občasnimi retrospektivami, ki razkrivajo ozadja in opaznimi ponavljajočimi literarnimi elementi:

- motivi: upor, osamljenost, konflikti z odraslimi, prve ljubezenske izkušnje, revščina, nesporazum z vrstniki, pobeg od doma, kraja, družinsko nasilje, mladostniško nasilje, sovraštvo, odpor do tujcev, delikventnost, alkoholizem;
- značilne tabujske teme: prestopništvo, ksenofobija, nasilje, ločitev, prezaposlenost, odvisnost, motnje hranjenja, drugačnost;
- problematični junaki.

Najpogostejši problemi junakov sovpadajo z motivi in tabujskimi temami, kot so revščina, drugačnost, osamljenost, družinsko nasilje, nesporazumi z odraslimi in z vrstniki. Problematični junaki so v konfliktu z okoljem, kar izvira iz težav, ki jih rešujejo, pri tem pa so različno uspešni. Kljub pogostim nenadnim preobratom in problematičnim junakom v konfliktu z okoljem pa imajo zgodbe srečen konec: hudobneži so kaznovani za svoje grdobije, sledi pravična poravnava.

Izbrano mladinsko leposlovje

1995 *Junaki petega razreda; Kdo je ubil Emilijo K.?*

1996 *Blues za Saro*

1997 *Moj prijatelj Arnold*

1998 *Aknožer; Princeska z napako*

1999 *Čudni vitez; Debeluška; Klovn iz Strahovskega dola; Vrtiljak čudežev; Peklenske počitnice*

2000 *Družčina iz šestega b; Hiša groze; Potovanje groze; Sence poletja; Tisočletje po kapljicah*

2001 *Baraba; Zgaga in mačje oko*
2002 *Leteči krožnik na našem vrtu; Smetiščni dnevnik; Zgaga in mesto lutk; Stvor*
2003 *Krvava legenda; Manca & Rok; Matic je kaznovan; Otok smrti; Prijatelja; Super zvezda; Punce za znoret; V imenu ljubezni*
2004 *Furija; Izgubljena avtocesta; Moja Nina; Na vroči sceni; Obrazi; Matic v bolnišnici; Vsiljivka*
2005 *Fantje iz gline; ZOO; Matic prespi pri prijatelju; Nimaš pojma*
2006 *Matic je zaljubljen; Bučko Superga; Uspavanka za mladega očka*
2007 *Matica je strah; Angie*
2008 *Klub besnih punc; Pink; Debeluška*
2009 *Matic in Blažka; 99 balonov; Pleme; Šuterji*
2010 *Kebarie; Pink*
2011 *Kekec iz 2. b*
2013 *Otroci sveta*
2014 *Tretja možnost*
2016 *Dežela belega oblaka*
2018 *Elvis Škorc, genialni štor*
2019 *Črna vrana*
2020 *Pisma Božičku; Pod tvojo posteljo*

Izbrana scenaristika

1995 *Junaki petega razreda*, celovečerni igrani TV-film
1997 *Moj prijatelj Arnold*, kratki igrani film
1999 *Blues za Saro*, celovečerni igrani film
2004 *Dergi in Roza v kraljestvu svizca*, celovečerni igrani film
2005 *Moj brat Luka*, kratki TV-film
2006 *Dihaj z mano*, kratki TV-film
2010 *Marko skače*, celovečerni igrani film

- *Junaki petega razreda* <https://www.youtube.com/watch?v=3nHCEWYJghE>

Nagrade in nominacije

nominacija za večernico 1997: *Moj prijatelj Arnold*
nominacija za večernico 1998: *Aknožer*
nagrada večernica 1998: *Princeska z napako*
nagrada Medaglia d'oro, Parole senza frontiere, Trento, 1999: *Princeska z napako*
drugo mesto v akciji Moja najljubša knjiga 2000: *Debeluška*
nagrada Medaglia d'oro, Parole senza frontiere, Trento, 2003: *Sence poletja*

nominacija za večernico 2003: *Prijateljja*
nominacija za desetnico 2004: *Baraba*
nominacija za desetnico 2005: *Prijateljja*
nagrada desetnica 2006: *ZOO*
posebno priznanje, Parole senza frontiere, Trento, 2006: *Prijateljja*
Glazerjeva listina 2007
nominacija za večernico 2007: *Uspavanka za mladega očka*
nominacija za desetnico 2007: *Nimaš pojma*
nagrada večernica 2008: *Pink*
nominacija za desetnico 2009: *Angie*
nagrada Zlata paličica 2010 za mladinsko dramsko besedilo: *Brez*
nominacija za desetnico 2010: *Pink*
nominacija za večernico 2011: *Kebarie*
nagrada desetnica 2013: *Kebarie*
nominacija za večernico 2014: *Otroci sveta*
nominacije za spominsko nagrado Astrid Lindgren 2013, 2014, 2015
nominacija za desetnico 2017: *Prijateljja*
nominacija za desetnico 2019: *Črna vrana*
priznanje Zlata hruška 2019: *Elvis Škorc, genialni štor*

»/.../ kratkočasno, dinamično, včasih tudi rahlo napeto in zabavno besedilo o najstniku, razpetem med neuslišano ljubeznijo do najlepšega dekleta na šoli in hormonsko eksplozijo ob pogledu na tako privlačno tridesetletno sosedo, da bi spravila pokonci še ležečega policaja. Medtem je oče na fitnesu, mama v sitni fazi, babica pa na rolerjih. Elvis je genij, izumitelj, bejbisiter in džek, ki pri puncah nima šans, njegovi izumi so neuporabni, malčki v njegovem varstvu pa morajo paziti sami nase. Ko mama najavi šokantno novico, se Elvisovo življenje obrne na glavo,« svoj roman na kratko povzame pisateljica.

3 0 režiserki

MATEJA KOKOL pripada mlajši generaciji gledaliških režiserk. Dodiplomski študij je zaključila na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo Univerze v Ljubljani leta 2014 z režijo Ionescovih *Stolov*, ki so gostovali na mednarodnih festivalih v Rusiji, Mehiki in na Slovaškem, magistrsko stopnjo pa s predstavo *Medeja, Medeja, Medeja*. Na sanktpeterburškem gledališkem festivalu ArtOkraina je po uprizoritvi *Stolov* prejela nagrado Art Centra Most za najbolj perspektivno mlado režiserko, za režijo *Stolov* je prejela tudi akademijsko Prešernovo nagrado.

Foto: Gaja L. Kutnjak.

Mateja sodeluje z domačimi in tujimi gledališči ter vodi gledališke delavnice. Režirala je več odmevnih uprizoritev, med drugimi:

- William Shakespeare: *Julij Cezar* (UL AGRFT, Cankarjev dom, 2012)
- Eugène Ionesco: *Stoli* (UL AGRFT, 2013)
- *Apokaliptična mesečina* (Gledališče Glej, Lutkovno gledališče Maribor, Pekinpah, 2014)
- avtorski projekt po motivih Senekove in Evripidove *Medeje: Medeja, Medeja, Medeja* (Mestno gledališče ljubljansko in UL AGRFT, 2015)
- *24 UR* (Lutkovno gledališče Ljubljana, 2015)
- avtorski projekt: *3.600 sekund hrepenenj* (Los Cosmicomicos, Zacatecas, Mehika, 2015)
- Yasmina Reza: *Bella Figura* (Mestno gledališče ljubljansko, 2016)
- Neil LaBute: *Razlogi za srečo* (Drama SNG Maribor, 2016)

- Simon Stephens: *Tisti občutek padanja* (asistenca režije, r Janusz Kica; Drama SNG Maribor, 2017)
- Vinko Möderndorfer: *Fant, dekle in gospod* (Drama SNG Maribor, 2018)
- Julia Donaldson: *Polž na potepu na kitovem repu* (Lutkovno gledališče Maribor, 2018)
- Mark Haddon, Simon Stephens: *Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa* (Drama SNG Maribor, 2018)
- Tjaša Mislej: *Naše skladišče* (PG Kranj, 2020)
- Janja Vidmar, Maja Borin: *Elvis Škorc, genialni štor* (Drama SNG Maribor, 2021)
- Josip Jurčič, Maja Borin: *Sosedov sin* (Drama SNG Maribor, 2021)

Ni prav jasno, ali je zaradi svoje sodelovalnosti tako uspešno igrala nogomet v prvi slovenski ženski ligi ali pa je pri nogometu razvila svoj izjemni ekipni duh. Ta se kot empatija, pedagoški občutek, družbena občutljivost in v drugih presenetljivih niansah odraža v njenem gledališkem delu: posega po problemskih temah, čvrsto povezuje ustvarjalno ekipo in docela podpira igralce. Enako predano deluje kot mentorica mladih (Gledališka šola Prve gimnazije, projekt Generacija generaciji v Gledališču Glej, projekt Prvi prizor SNG Maribor), voditeljica izobraževanj in delavnic (tudi za JSKD) in strokovna sodelavka v podpornih in inkluzivnih družbenih programih (npr. Borštnikov program socialne aktivacije, Živel Borštnik!).

»Skozi kreativni laboratorij poskušamo prisluhni perspektivam treh različnih generacij v družini Škorc, ki zaradi nemogočih družbenih in družinskih okoliščin ne obvladujejo več kaotičnih življenjskih situacij. Ukvarjamo se z družino kot primarno celico obstoja, ki je takšna, kot pač je – včasih varna, drugič nevarna; včasih vesela, drugič žalostna; včasih mirna in spet razburkana ...« je režiserka pojasnila uprizoritveni namen pred premiero.

4 0 sodelavcih

Maja Borin je leta 2001 je diplomirala iz dramaturgije na UL AGRFT z nalogo *John Millington Synge, dramski prispevek k preporodu irskega gledališča in uprizoritve Syngeovih del na odrih slovenskih profesionalnih gledališč*, za katero je prejela Prešernovo nagrado UL AGRFT, predtem pa štiri zlatolaske za dramaturgijo. Pet semestrov je opravljala praktično dramaturgijo pri akademjskih gledaliških produkcijah pod vodstvom profesorjev Mileta Koruna in Matjaža Zupančiča, že med študijem in po njem pa tudi v poklicnih gledališčih: SNG Nova Gorica, Mestnem gledališču ljubljanskem, Drami SNG Maribor, Šentjakobskem gledališču in pri neodvisnih produkcijah, npr. Teatr brez ... (AT). Napisala in objavila je dramaturške članke, prispevke za gledališke liste, strokovne članke o gledališču za vzgojitelje in učitelje, dramatisacije in uprizoritvene priredbe pripovednih besedil ... V Šentjakobskem gledališču je bila članica umetniškega sveta (v sezoni 2000/2001) in urednica gledaliških listov (v sezoni 2002/2003), v SNG Maribor je sodelovala pri organizaciji 38. Boršnikovega srečanja, na Dnevih komedije v Celju je bila članica strokovne žirije (2005). Piše zgodbe, pravljice in kratke igre za otroke, ki jih objavlja v otroških revijah Ciciban, Cicido, Galeb, Trobentica in Bim Bam. Od aprila 2005 je zaposlena v Drami SNG Maribor kot dramaturginja in urednica gledaliških listov.

Matic Gselman je zaključil prvostopenjski študij arhitekture na Fakulteti za gradbeništvo Univerze v Mariboru in magistrski študij scenografije na Oddelku za alternativno in lutkovno gledališče gledališke akademije DAMU v Pragi. Veliko se je ukvarjal z raziskovanjem alternativnih uprizoritvenih praks, predvsem z vidika fizičnega in site-specific gledališča. V prvih letih študija je kot asistent sodeloval s priznanim scenografom Markom Japljem, kasneje pa ustvarjal predstave tako v institucionalnih gledališčih (npr. SNG Maribor, Lutkovno gledališče Maribor, Lutkovno gledališče Ljubljana, Mestno gledališče ljubljansko) kot na neodvisni sceni (KUD Moment, Gledališče Glej, Disk Praga). Nekatere izmed njih je bilo moč videti na domačih in tujih festivalih, npr. Festival Boršnikovo srečanje, Poletni lutkovni pristan, Bienale lutkovnih ustvarjalcev Slovenije, Festival študentskega gledališča Novi Sad (RS) idr. V SNG Maribor je zaposlen kot vodja scenske tehnike, snuje scenografije za gledališče (npr. *Baba babi babo*, *Vselej ista zgodba*, *Juri Muri v Afriki*, *Večno mladi*, *Mostovi in bogovi*, *Mala kreacija*) in za film (*Bik*), pripravlja delavnice o oblikovanju scenografije (GT22), tehnično koordinira festivale (npr. Festival Boršnikovo srečanje) in sodeluje z glasbenim kolektivom The Stroj.

- **The Stroj: Gasa** <https://www.youtube.com/watch?v=ABPKMwQx3A0>

Aleš Zorec je muzofil, v glasbeni šoli se je učil igrati tolkala. Študiral je filozofijo, primerjalno književnost in jazz bobne. Ustvarja kot glasbenik: snema bobne in aranžira glasbo z etno-jazz zasedbama Karavana iluzij in istRaNbul. Od leta 2012 v skupini SZ3 sklada, montira in oblikuje zvok za gledališke, lutkovne in plesne predstave, npr.: *Čuk na palici* (r. Nika Bezeljak; Zavod Kult, 2015), *Morda na videz kdaj kot vsi ljudje* (a. Kaja Lorenci; Emanat, 2016), *Gilgalovanje* (r. Tjaša Črnigoj; Gledališče Glej, 2018), *Skrivnostni primer ali kdo je umoril psa* (r. Mateja Kokol; Drama SNG Maribor, 2018), *Polž na potepu na kitovem repu* (r. Mateja Kokol; Lutkovno gledališče Maribor, 2018), *Abonma* (Kolektiv Abonma; KUD Moment, 2018–2019), *Nekaj ljudi išče srečo in crkne od smeha* (r. Eva Nina Lampič; SNG Nova Gorica, 2019).

- **istRaNbul: *Jabuko*** <https://www.youtube.com/watch?v=PNjhBgZRpRM>

Gaj Žmavc je plesalec in koreograf. Začel je v Srednji glasbeni in baletni šoli Maribor (danes Konservatorij za glasbo in balet Maribor), kasneje pa nadaljeval na Mednarodni akademiji za klasični balet v Kijevu (UA). Leta 2006 se je pridružil baletnemu ansamblu SNG Maribor. Kot plesalec je gostoval na festivalih in v gledališčih na Hrvaškem, v Bosni in Hercegovini, Italiji, Južni Koreji, Kolumbiji, na Madžarskem, Portugalskem, Švedskem, v Srbiji, Singapurju, Rusiji, Ukrajini, Kanadi in ZDA. Kot koreograf je ustvaril več miniaturnih kreacij in se dvakrat uvrstil v finale beograjskega Festivala koreografskih miniatur. Leta 2013 se je širši javnosti prvič predstavil z avtorskim prvencem *Home* za Večer sodobnih koreografij v SNG Maribor. Leta 2015 je ustvaril novo koreografijo za Mladi slovenski balet *Zadnje štiri pesmi* na glasbo Richarda Straussa, dve leti kasneje za Wagnerjevo glasbeno dramo *Rensko zlato* v režiji Igorja Pisona (Opera SNG Maribor), istega leta je prejel prvo nagrado na 3. tekmovanju Mladih slovenskih koreografov za *Yesterdays*. Koreografiral je predstavo za mlade *Peter in volk* (r. Katja Pegan; SNG Maribor, Gledališče Koper), svoje avtorsko ustvarjanje pa nadaljuje v tridelni koreografiji *Maestro* (2018) in s projektom *Mala kreacija* (2020). V dramskem gledališču oblikuje odrski gib, med drugim v avtorskem projektu Nataše Matjašec Rošker *Tukaj so levi* in predstavi *Staromodna komedija* (r. Ajda Valcl; Drama SNG Maribor). V zadnjem času ustvarja tudi plesne filme.

- **Midva (kor. Gaj Žmavc)** <https://www.youtube.com/watch?v=CABHpMA8ujw>

5 Na predstavo!

ŠKORCI

Iz naslova lahko sklepamo, kdo je glavna oseba v predstavi.

- Kaj mislite, po kom ima Elvis ime?
- **Elvis Presley** <https://www.youtube.com/watch?v=PU5xxh5UX4U>
- **Elvis Costello** <https://www.youtube.com/watch?v=V1d4r9awjKE>
- **Elvis Jackson** <https://www.youtube.com/watch?v=EJRfI9FPahA>

Cela družina Škorcev nastopa v zgodbi poleg Elvisa. Priimek seveda ni naključen – to bi nam povedal tudi njihov sosed.

- Poiščite opis v ornitološkem priročniku (lahko tudi na spletu) in skušajte ugotoviti, kaj povezuje škorce in Škorce.
- V kolofonu preverite, koliko Škorcev in kateri nastopajo v predstavi.

»Vse srečne družine so si podobne, vsaka nesrečna pa je nesrečna po svoje,« je zapisal veliki ruski pisatelj Lev Nikolajevič Tolstoj.

- Bi k temu kaj dodali?
- Kako boste ravnali vi, ko postanete starši?

ELVIS SVETUJE

Elvis Škorc je najstnik, osmošolec.

- Kaj vse sodi k tej starosti?
- Kakšen se zdi svet, ko je človek toliko star?

Elvis se težko znajde v vrtincu, ki s svetlobno hitrostjo pometa iz življenja vse, kar mu je bilo do tedaj znano, domače ... Vse se spreminja in spremembe ne gredo nujno na bolje.

- Imate radi spremembe?
- Katere spremembe močneje zaznavate – skupnostne/družbene ali posamične/družinske?
- Kako se s spremembami soočate?

Že tako ali tako je težko ohranjati ravnotežje med vsakodnevnimi obveznostmi ...

- Kaj najraje počnete?
- Kaj pa manj marate?
- Ali se česa bojite oz. vam je vsakič znova neprijetno?

... in prepoznati (kaj šele uveljaviti!) lastne želje in cilje.

- Kakšni so vaši načrti za življenje?
- Ali jih lahko jasno vidite ali se bežno svitajo?
- Ali jih oblikujete sami ali nanje vplivajo odrasli?
- Koliko vas pri tem podpirajo?
- Kaj pa prijatelji?

Elvis je zaradi neskladja z okoljem pogosto jezen, občasno tudi žalosten.

- Kaj pa vas razjezi?
- Kaj vas žalosti?
- Kako se soočate z jezo in žalostjo?

Elvis sestavi nekakšen seznam nasvetov za življenje:

1. Starši nimajo pojma. Ne nasedaj zablodam staršev!
2. Ne nasedaj žalitvam vrstnikov!
3. Moški ne jočejo. Ostani trden!
4. Razkuri tiste, ki jih imaš najraje, ker jih manj boli!

Na prvi pogled, bi se nasveti utegnili zdeti uporabni. Pa so res?

- Se starši res tako pogosto motijo?
- Ali so žalitve dopustne? Smemo žaliti druge?
- Ali so čustva manj vredna od drugih mentalnih procesov in reakcij?
- Ali smo lahko res manj pozorni na to, kako ravnamo z najbližjimi?
- Morda je tukaj trenutek za razmislek o osebni svobodi in osebni odgovornosti.
- Kaj se vam zdi mogoče vodilo za lažje prehajanje skozi življenje?

UPRIZORITVENI ŽANR

Knjigarna Bukla je mladinski roman *Elvis Škorc, genialni štor* napovedala takole:

»Janja Vidmar se po daljšem premoru znova vrača z mladinskim romanom, a tokrat nekoliko drugače. Ne z delom, ki bi ga smeli šteti med mladinske problemske romane, pač pa z lahkotnim, neobremenjenim najstniškim besedilom, ki se gladko bere in je podloženo tako s situacijskim kot tudi besednim humorjem. Res je, da tudi s problemi, a ti niso zaostreni, radikalni, usodni, so problemi, ki pač tarejo marsikaterega najstnika. *Elvis Škorc, genialni štor* namreč predstavlja izsek iz nekoliko bolj dinamičnega obdobja najstnika Elvisa. Pred bralca torej prihaja kratkočasno, dinamično, včasih tudi rahlo napeto in zabavno branje o najstniku z bolj ali manj problematičnimi sošolci in z mislimi o nadvse problematični puncici.«

- In kakšno predstavo pričakujete? Komično? Tragično? Zelo resno? Lahkotno?
- Pozorno spremljajte gradnjo in menjavo razpoloženj v prizorih.
- Skušajte se že med spremljanjem predstave odločiti, kateri trenutki se vas najbolj dotaknejo. (In sploh ni pomembno, zakaj se to zgodi.)

ZAČIMBA ...

Javna agencija za knjigo (JAK) je leta 2019 v nacionalnem projektu Rastem s knjigo izbrala Elvisa Škorca in ga poklonila vsem sedmošolcem. Roman je istega leta prejel še znak kakovosti za mladinsko književnost zlata hruška, ki ga podeljuje Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri Mestni knjižnici Ljubljana za spodbujanje branja dobrih knjig. Obenem pa je bil – izven strokovne obravnave seveda – deležen ostrih polemik zaradi vulgarnega, (samo)ironičnega in objestnega odnosa do problemskih tem, recimo:

»Predlagamo, da otroci, že prejete knjige v čim večjem številu prinesejo nazaj v šole. Tam kjer do razdeljevanja še ni prišlo, storimo vse, da se le-to ustavi. S konkretnimi dejanji pokažimo naše nestrinjanje,« in: »Letošnji knjigi, še posebej *Elvis Škorc*, sta med starši in stroko dvignili precej prahu. Zaradi eksplicitne vsebine in vulgarnega jezika se številni sprašujejo, ali je takšno branje primerno za 12-letnike in kaj jim s takšno vsebino sporočamo.«

(Op. a.: nelektoriran navedek)

- Predlagamo, da se veselite predstave: utegne vas naučiti česa samosvojega, iznajdljivega, odločnega. Približno tako zveni ta strah, kajne?

6 Pogovarjajte se

O DOŽIVLJANJU PREDSTAVE

Pogovarjajte se o predstavi: najprej o prvih vtisih, ki jih lahko nizzate povsem asociativno, neurejeno, spontano. Posvetite se doživljanju in občutkom, ki jih je zbudila predstava.

Nato o posebnostih, ki ste jih zaznali.

- Kaj vam je bilo posebej všeč? Zakaj?
- Kaj pa ne? Zakaj?
- Kaj je posebnost predstave, kateri so njeni najizrazitejši uprizoritveni elementi?
- Kako in s pomočjo katerih sredstev prizori prehajajo eden v drugega?
- Kateri prizori so se vam zdeli posebej duhoviti? Kateri posebej ganljivi? In kateri je vaš najljubši?

Nato ustno obnovite dogajanje (lahko skupaj), poskusite nanizati čim več prizorov v kronološkem zaporedju – kot si sledijo v predstavi.

Opisujte vse, kar ste videli v predstavi:

- osebe, njihovo gibanje, gestikulacijo in mimiko,
- glasbo, zvoke,
- besede,
- scenografijo, projekcijo, rekvizite, kostume, svetlobo in svetlobne spremembe, spremembe prostora, razpoloženja ...

Izpostavite tista sporočila, ki se vam zdijo posebej zanimiva, tudi pomembna.

Lepo je, kadar se prosti pogovor o predstavi konča z zapisom (vsaj ene) lepe misli vsakega gledalca. Poskusite!

- Misli lahko zberete in jih posredujete na naslov drama@sng-mb.si (za *Elvisa*).
Ustvarjalce predstave boste zelo razveselili.

O ELEMENTIH PREDSTAVE

Osebe

V predstavi se število oseb/likov in število igralcev ne ujemata. Dva igralca odigrata več vlog. Katera igralca sta to? Premislite, s čim (vse) se transformirata, prelevita v druge vloge.

Osebe so v predstavah pogosto posredno označene (karakterizirane). To pomeni, da o njihovem značaju sodimo – kot v življenju – iz njihovih besed, predvsem pa dejanj. V našem primeru pa je tudi nekoliko drugače: na začetku predstave, takoj za opisom škorcev in definicijo (p)tičev, so vse osebe uvedene z duhovitimi orisi.

Spodaj so iztočnice, vi pa dodajte tiste lastnosti iz uvodnih predstavitev, ki ste si jih zapomnili. S tem, kako kdo koga opiše, pa (posredno!) veliko pove tudi o sebi. Pomislite, kako se odzivajo posamezni liki na nalogo predstavljanja bližnjih, kaj izrečejo in kako reagirajo na izjave drugih.

Oči **Peter**: suh, ampak močan. Očarljiv, če hoče. Ne mara jokanja in cviljenja.

- Kaj še izvemo o njem?
- Kakšen oče je?
- Kaj zamaje njegov svet? Kako to vpliva nanj in na družinske odnose?
- Se vam zdi Peter zanesljiv in odgovoren človek? Bi lahko naredil več, manj? Kako se odzove na Polonino stisko, na očitek, da je za vse sama?
- Kako se spremeni Elvisov odnos do očeta?

Mami **Polona**: mora imeti vse pod kontrolo. Ni verna, čeprav veruje v svoje otroka in v plačo petnajstega.

- Kaj še izvemo o njej?
- Kako se sprva razumeta s Petrom?
- Se spomnite, kdo pove njuno ljubezensko zgodbo? Kako to deluje? (Koga ima Polona najraje na svetu?)
- Kaj njeno življenje postavi na glavo?
- Kako se začne (s svetlobno hitrostjo, kot reče Elvis) spreminjati?
- Kako vi razumete ta razvoj?

Sestra **Ela**: tipična Škorčevka, nadloga vseh nadlog.

- Kaj ima rada?
- Kakšen odnos imata starejši brat in mlajša sestra?
- Kako Ela reagira na dogodke v družini? Kako se začne vesti v šoli?

- Kako doživlja očetov odhod?
- Kako sprejme nove okoliščine (maminega prijatelja, nosečnost)?

Babica **Vilma**: Petrova mama, obsedena športnica.

- Kateri slogan uresničuje v življenju (in zanj navdušuje tudi druge)?
- Kaj še izvemo o njeni preteklosti, interesih, ravnanju, pričakovanih?
- Kako se babica vključuje v »ta mlado« družino? Je to okej?
- Kako pa se vede kot tašča? Ali s Polono vzpostavi zavezništvo?
- Ali je babica v resnici osamljena? Jo skrbi?

Elvis je osrednji lik, glavna oseba v predstavi. Trinajstletnik ve, da bo izumitelj.

- Kaj Elvis počne najraje od vsega na svetu? Pri čem pozabi na vse drugo?
- Oče mu reče »moj genialni štor«. Kdaj in zakaj?
- Kako Elvis vidi svojo družino?
- Kako doživlja očetov odhod? Kaj se začne dogajati z njim? Kje vse so vidne spremembe?
- Česa se domisli, ko se (končno) prvič postavi zase?
- Ali Elvis zna prositi za pomoč ali se zanaša nase?
- Kako sprejema novosti v družinskem življenju?
- Kako izrazi svoje zaključno spoznanje/stališče?

Sosed je tipično nadležen, zmeraj prisotna senca, nezaželena priča družinskih peripetij.

Škorčevanje z njegovo prisotnostjo in opazkami dobi širšo dimenzijo – preko njega je vse zasebno postavljeno na ogled.

- Kakšen je njegov odnos do otrok?
- Ali kdaj o kom izreče kaj prijaznega? Ali naredi kaj prijaznega?
- Se spomnite katere od klevet, ki jih navrže?

Potem je tukaj še več epizodnih likov. To so tisti, ki se pojavijo v posameznih prizorih, torej tudi v posameznih situacijah zapletenega življenja družine Škorc, še posebno Elvisa:

Učitelj poroča o spremembah v šolskem prostoru.

Urban predstavlja razrednega nasilnika (bulija), ki se spravlja na šibkejše. Kaj je prvi znak šibkosti, ki jo prepozna pri Elvisu? Kaj to pove o tipih, kot je Urban?

Kris je najmočnejši v razredu in Elvis si s prvo pogumno potezo pridobi njegovo zavezništvo. Ali je Kris podoben Urbanu?

Hana je po Elvisovo »najlepše razporejen dedni zapis v zgodovini človeštva«. Ali njena zunanost, kot jo vidi Elvis, zagotavlja tudi tak značaj?

Igralci v predstavi naslavljajo različne naslovnike:

Govorijo drug z drugim, tudi kadar slišimo samo glasove v *offu* (izza odra).

Neposredno nagovarjajo občinstvo v dvorani.

→ Premislite, kdaj se obračajo neposredno na gledalce. O čem takrat govorijo?

In še to vprašanje je vredno premisleka:

→ Ali naj fantje res ne jočejo?

→ Ali je treba čustva skrivati?

Besedilo in govor

Izhodiščno besedilo je roman. Za namen uprizoritve je bil roman dramatisiran. Dramatizacija je prenos besedila v dramsko obliko – v didaskalije (režijske napotke, opombe) in replike (govor dramskih oseb). Na odru slišimo replike, povedane pa so tako, kot to narekujejo didaskalije (ali pa se je tako odločila umetniška ekipa z režiserko na čelu). Govor poudarja besedilo na način, da se izpostavi tema in se jasno izriše sporočilo.

→ Ali ste v govoru oseb opazili kaj posebnega?

→ Spomnite se, kako posamezne osebe govorijo. Ali jih tudi govor karakterizira?

→ Ali je govor tudi generacijsko določen?

→ Kaj vse – poleg pomena – še izraža govor?

→ Ali osebe na odru govorijo vse to, kar v zgodbi tudi izrečejo?

→ Ali osebe sporočajo tudi z molkom?

Gib

Gibanje je nebesedno sporazumevanje, ki govor dopolnjuje, poudari, niansira ... V predstavi to ni samo ples, temveč tudi način hoje, premikanje rok, naklon glave ipd. Vsak premik je preišljen – režiserka je določila premikanje po odru (mizansceno), koreograf pa je to premikanje oblikoval.

→ Nekatere odrske kompozicije so stilizirane, npr. stoječe spanje, predstavitev Škorcev, pouk ipd., a zato nič manj razumljive, kvečjemu učinkovitejše. Se strinjate?

→ Predstava se začne z glasbo in plesom, ki je nekakšna *škorčevska rock* koreografija. Kaj izraža?

→ V katerih prizorih postavitev oseb na odru spominja na koncert? Zakaj?

→ Ali se domislite še katerih prizorov plesne narave? Kaj izražajo?

- Nekaj je tudi športnih trenutkov. katerih se spomnite? Zakaj, mislite, so vključeni v predstavo?

Scenografija

Scenografija v predstavi je minimalistična, sledi načelu *manj je več*. Ni pa revna, saj je prežeta s simbolnimi pomeni.

- katerih delov opreme na odru (atributov) se spomnite? Katere prostore ponazarjajo?
- Kaj vse je v predstavi recimo kos belega platna? Je kdaj uporabljen tudi kot rekvizit?
- Ali je dogajalni prostor samo oder ali se dogajanje razširi zunaj odrskega prostora? Kako se vam to zdi?
- Ali scenografija zgodbo umešča tudi v čas?

Pomemben sestavni del vizualne podobe predstave je tudi svetloba.

- katerih svetlobnih sprememb in učinkov se spomnite?
- Kaj pa senčnega prizora?
- Kaj je ponazorila projekcija? Kako je bila izvedena?

Kostumografija

Kostumografija je sestavni del vizualne podobe predstave. Kostumi so oblačila, ki jih na odru nosijo igralci v vlogah dramskih oseb.

- Kaj, se vam zdi, določajo kostumi?
- Se vam zdijo kostumi povsem realistični?
- Ali se kdo od igralcev med predstavo preobleče? Kdo vse in zakaj? (Bodite posebej pozorni na namen preobleke.)
- V predstavi je (pomemben) rekvizit, ki deluje (lahko) tudi kot del kostuma. Preide od enega k drugemu liku. kateri? Kaj ponazarja in kako bi lahko razumeli ta prenos?

Glasba

Glasba in zvok sta sestavni del podobe predstave – skupaj z vizualno podobo jo zaokrožujeta. Glasba ima v predstavi prav posebno vlogo – jasno zarisuje atmosfere in razpoloženja.

- katerih znanih pesmi iz predstave se spomnite?
- Elvis po enem izmed avtorjev dobi ime. kateri je to? Kaj s tem simbolizira njegovo (Škorčevo) ime?
- Ali je ob teh uporabljena tudi izvirna glasba? Ima enako vlogo kot uporabljena znana glasba?

7 Raziskujte

DRUŽINA¹

Družina je osnovna enota človeške družbe, čeprav v širšem smislu obstaja tudi v živalskem svetu. Je skupnost članov, ki jih vežejo bivanjske, prijateljske ali sorodstvene vezi. Glavna značilnost družine je, da v njej živijo starši in otroci.

→ Kako so Škorci povezani?

→ Kako Elvis poimenuje svoj dom? Je na začetku ponosen, da je Škorec? Zakaj?

Vrste družin

Jedrna družina – v njih živijo otroci skupaj z obema staršema.

Enostarševska družina – otroci živijo samo z enim staršem. Mamo ali očeta, ki živi sam z otroki, imenujemo mati samohranilka ali oče samohranilec.

Preurejena ali reorganizirana družina – starši se ločijo in vsaj eden se znova poroči.

Razširjena družina – več generacij sorodnikov živi skupaj.

Družina z posvojenimi otroki – starši nimajo svojih bioloških otrok, temveč vsaj enega otroka posvojijo.

→ Določite vrsto (vrste?) Škorčeve družine.

Funkcija družine

Družina zagotavlja:

→ prostor

→ družbo

→ srečo

→ partnerstvo

→ materialno zadovoljstvo

→ zadovoljevanje čustvenih potreb

→ skrb za otroke in njihovo vzgojo

→ avtonomijo in povezanost hkrati

→ Dopolnite seznam, lahko tudi na osnovi svojih pričakovanj, potreb in želja.

¹ <https://www.centermit.si/>

Moč izkušenj, ki jih otrok pridobiva v svoji primarni družini, je velika, saj je čustveno povezan z drugimi družinskimi člani in članicami. V družini odkriva svojo edinstvenost, potenciale in neodvisnost, hkrati pa spoznava, da je drugim pomemben, da ga potrebujejo, zanj skrbijo in ga imajo radi. V trdni družini so vloge članov jasno določene in usklajene, vendar pa jih je treba vedno znova usklajevati in dopolnjevati, da se lahko družina kot celota fleksibilno prilagaja spremembam.

→ Ugotovite, katere spremembe v družini najmočneje vplivajo na počutje in vedenje Elvise in Ele. Kako vplivajo nanju?

Starševstvo

Da sta partnerja tudi učinkovita starša, morata imeti najprej dobre medsebojne odnose. Prav tako pa je tudi za starševstvo pomembno, da partnerja drug drugemu priznavata avtonomnost. Osamosvajanje najlaže prestanejo otroci, katerih starši so bili zaupljivi in dosledni, ločevali so med svojimi potrebami in potrebami otroka ter skrbeli za razvoj otrokove samostojnosti.

→ Ali se strinjate s spodnjimi trditvami? Zakaj?

Otroci so obiskovalci, zato morajo starši skrbeti tudi zase.

Ambivalentna čustva staršev do otrok so običajna.

Ozračje v družini se spreminja.

Za vzgojo otrok ni dovolj le ljubezen, potrebno je tudi znanje.

Starši naj bi z otroki uživali, ne pa trpeli.

Družine v Sloveniji

Število družin v Sloveniji se povečuje, a se družine manjšajo. Najpogostejši tip družine je poročen par z otroki. Povprečna družina z otroki v Sloveniji šteje 3,4 člane. Skoraj vsaka peta družina je enostarševska, njihovo število pa narašča.

→ So Škorci pogost tip družine?

→ Kaj pri Škorcih prepoznavate kot domače, kaj se vam zdi nenavadno?

Družinski konflikti

Vedno pogosteje se tudi v družinah pojavlja želja po izogibanju konfliktom zaradi strahu pred napetostjo, stresom in posledicami. Dejstvo je, da vsi potrebujemo varnost, vendar ne take, ki bi temeljila na avtoritarnem vodenju ali na izogibanju soočanja s problemi. Za varnost smo soodgovorni in jo sooblikujemo vsi. Zato se o družinski situaciji znotraj družine pogovarjamo, s

čimer poglobljamo uvid in krepimo možnosti reševanja. V družini je mogoče tvegati konflikte, če so jasno postavljeni pogoji za njihovo reševanje ter za varnost posameznika ali skupine.

→ Ali se vam zdi potuha (pomislite na babico Vilmo) ugoden pogoj za reševanje konfliktov?

→ Kako Polona vključuje otroka v nove družinske okoliščine? Je z njima odkrita?

Ločitev staršev

Peter izgubi službo in se ne more izviti iz globoke žalosti in malodušja. Polona ne more sama nositi celotnega partnerskega bremena. Njun odnos se začne krhati, izhod vidita v razhodu. Elvisu in Eli se zdi, da je razpadel svet, begata od enega starša do drugega, babica Vilma pa pri tem tudi ni najbolj v pomoč.

Le malo dogodkov je za otroke tako travmatičnih kot ločitev staršev. Odzivanje na položaj je v veliki meri odvisno od tega, kako znajo starši pojasniti okoliščine in posledice ločitve. V času travme otroci doživljajo celo vrsto čustev. Sprva žalujejo za izgubo družine in za vsakodnevno navzočnostjo staršev, edinega vira ljubezni in stabilnosti. Položaj zanikajo in se pretvarjajo, da bo minilo, potem pa bo spet vse po starem. Ko se zavedo situacije, nastopi faza žalovanja. Ta se lahko prevesi v depresijo, apatijo, nihanje razpoloženja, spremembe vedenja in prehranjevalnih navad, pogosto tudi v jezo. Otroci so jezni na starše, navadno bolj na tistega, ki je po njihovem mnenju kriv za ločitev. Včasih so jezni nase, ker zmotno mislijo, da je do ločitve prišlo po njihovi krivdi. Pogost je tudi strah pred neznanim, pred prihodnostjo: skrbi jih, kje bodo živeli, bojijo se, da ne bodo več videli odsotnega roditelja ipd. Starše prosijo, naj ostanejo skupaj, da se bodo poboljšali ali da jim bodo pogosteje pomagali pri vsakodnevni opravi. Naposled sprejmejo neizogibno, življenje se bo za zmeraj spremenilo in s tem se morajo sprijazniti.

→ Neizogibno, in to kar kompleksen zalogaj, sprejme tudi Elvis. Kaj simbolizira njegovo novo stališče oz. kako ga izrazi?

Osnova spopadanja s situacijo ločitve mora biti zagotovilo otroku, da ga imata mamica in očka še vedno rada, da se njun odnos do njega ne bo spremenil, da ga cenita in da ločitev ni njegova krivda. Nadvse pomembno je tudi to, da se starši v otrokovi navzočnosti vedejo spoštljivo. Pogosto eden od staršev otroka izrablja kot orožje proti drugemu ali pa mu ga skuša odtujiti. To, da se mora odločati, kateremu staršu bo bolj zvest, zelo slabo vpliva na otrokovo samospoštovanje in lahko povzroči trajne psihične težave. Nekateri starši uporabljajo otroka kot posrednika in ga spreminjajo v kurirja, predvsem prenašalca očitkov in

obtožb. Takšno vedenje je nadvse brezsrčno: otrok si želi (in potrebuje!) zgolj *normalen* odnos z obema staršema. Nekateri starši otroka določijo za zaupnika: da mora biti staršem prijatelj, je za otroka še bolj obremenjujoče in mu jemlje brezskrbnost otroških let. Če otroka spreminjamo v prijatelja, v njem vzbujamo občutek odgovornosti in nadzora nad položajem, posledično lahko razvije trajno zaskrbljenost in strahove.

Številni otroci ob ločevanju staršev občutijo krivdo. Menijo, da je za ločitev krivo njihovo slabo obnašanje, morda učni neuspeh. Zato je še posebej pomembno otroku pojasniti, da ločitev ni njegova krivda, temveč starši ne znajo rešiti nekaterih vprašanj. Otroci pogosto izkusijo tudi konflikt lojalnosti: vsakič ko so z enim od staršev, imajo občutek krivde, ker niso z drugim. Zato je treba otroku nujno povedati, da je prav, ker preživlja čas z drugim.

Ena od posledic ločitve je lahko tudi depresija. Simptomi depresije so pri otrocih enaki kot pri odraslih: spremenljivo razpoloženje, izguba zanimanja za vse, kar jih je nekoč veselilo, spremembe telesne teže in teka, motnje spanja, izguba energije, občutek nevrednosti in krivde, nezbranost, samomorilske misli, glavobol, nespečnost, misel na beg od doma, zloraba omamnih snovi, izostajanje od pouka, slabi učni rezultati, izbruhi jeze, razdražljivost, vpitje, nezanimanje za prijatelje, nemirno vedenje, strah pred smrtjo, socialna izolacija.

Glejte, pogovarjajte se in gradite varno podporno okolje.

- Christina McGhee, Stephen Loughhead, *Od limon do limonade: kako ravnati, ko se mama in oče ne razumeta*. DVD video. Višnja Gora: Svetovalno izobraževalni center MIT, 2015.
- Mark R. Otis idr., *Dobrodošel nazaj, Pluton: kako razumeti, preprečiti in obravnavati odtujitev otrok od staršev*. DVD video. Višnja Gora: Svetovalno izobraževalni center MIT, 2016. Dostopno tudi: <https://www.centermit.si/izdelek/dobrodosel-nazaj-pluton/>
- *Idilični Palos Verdes (The Tribes of Palos Verdes)*, drama, 104 minute. ZDA, 2017.
- *Ločitev (Jodaeiye Nader az Simin)*, drama 16+, 123 minut. Iran, 2011. Pedagoško gradivo: https://www.kinodvor.org/wp-content/uploads/2017/09/locitev_pg.pdf.
- *Ločitev po francosko (Le Divorce)*, komična drama, 117 minut. ZDA, Francija, 2003.
- *Kramer proti Kramerju (Kramer vs. Kramer)*, družinska drama, 195 minut. ZDA, 1979.
- *Družina*, dokumentarna drama, 107 minut. Slovenija, Avstrija, 2017.

PRAVICE OTROK²

Otroci in mladostniki imajo enake splošne pravice kot odrasli in tudi posebne pravice, ki priznavajo njihove posebne potrebe. Otroci niso last staršev, so ljudje in subjekti lastnih pravic. Človekove pravice, tudi pravice otrok, varuje *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*, posebne pravice otrok pa še *Konvencija o otrokovih pravicah*.

Človekove so tiste pravice, ki jih ima človek kot človeško bitje; pravice človeka kot osebe, ki je to, kar je, sam po sebi in v razmerju do drugih ljudi, ter kot osebnosti, ki je opredeljena v svoji celovitosti (volji, zavesti, aktivnosti ...). Svetovni dan človekovih pravic praznujemo 10. decembra, na ta dan je bila leta 1948 sprejeta *Splošna deklaracija o človekovih pravicah*.

»NE!« Foto: Damjan Švarc.

→ Ključno vodilo, zapomnite si ga:

Vsaka pravica se konča tam, kjer se začne pravica drugega.

² Vir: <https://www.unicef.si/vsebina/101/Konvencija%20o%20otrokovih%20pravicah>

→ Navajamo nekaj zelo koristnih spletnih strani, ki obravnavajo pravice otrok. Preglejte jih – razdelite si delo in poročajte v skupini.

<http://www.pravice-otrok.si/>

<https://www.varuh-rs.si/kaj-delamo/varovanje-pravic-po-podrocjih/pravice-otrok/>

<http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/konvencija-o-otrokovih-pravicah-ozn/#c69>

<http://www.theewc.org/Content/Library/Teacher-Training/Litterature/Textbook-on-Childrens-Rights-for-Adult-Learners>

[https://www.unicef.si/vsebina/37/%C5%A0ola%20otrokovih%20pravic%20\(%C5%A0OP\)](https://www.unicef.si/vsebina/37/%C5%A0ola%20otrokovih%20pravic%20(%C5%A0OP))

http://arhiv.zofijini.net/zofijini.org/online_otroci_uvod.html

→ Pred vrsto pravice v spodnjih dveh stolpcih zapišite števila in jih tako razporedite od najpomembnejše (1) do manj pomembne (12). Ko vsakdo razporedi pravice po svoje, primerjajte sezname in se o kriterijih za razporeditev pogovarjajte.

___ pravica do učenja

___ pravica do prostosti

___ pravica do igre

___ pravica do svobode

___ pravica do prostega časa

___ pravica do ustrezne hrane

___ pravica do mnenja

___ pravica do življenja

___ pravica do spoštovanja

___ pravica do pomoči

___ pravica do prostega časa

___ pravica do zabave

ODRAŠČANJE³

Elvis je najstnik, v to obdobje vstopa tudi njegova mlajša sestra Ela. Pa Kris, Urban in Hana so tudi najstniki, vsak s svojimi pubertetnimi posebnostmi. Brez dvoma odraščanje v današnjem času ni lahka naloga, posebej upoštevajoč velik pritisk glede izgleda, učnega uspeha in kariere, materializem in stalno tekmovanje, nenehno hitenje, površne medosebne odnose, negotovost, epidemiološke razmere in njihove spremljevalne elemente idr. V vseh fazah odraščanja pa je ključnega pomena razvoj pozitivne samopodobe, temelj zdravega življenja v najdaljšem življenjskem obdobju – odraslosti.

Adolescenca (mladostništvo) je obdobje med otroštvom in odraslostjo, v katerem se dogajajo spremembe, povezane s telesnim, čustvenim, umskim in socialnim zorenjem. Po opredelitvi Svetovne zdravstvene organizacije traja od 10. do 24. leta, številni avtorji pa navajajo še širši časovni razpon. To je čas, ko posameznik ni več otrok in hkrati ni še povsem odrasel. Razdelimo ga na tri kronološke faze:

- zgodnja adolescenca (do 13. leta starosti),
- srednja adolescenca (od 14. do 17. leta) in
- pozna adolescenca (od 18. leta dalje).

Odraščanje se razlikuje glede na starost, spol, socialne ter družbene razmere in geografsko lego, a pred vsakim odraščajočim posameznikom so pomembne razvojne naloge: izgradnja lastne identitete, oblikovanje ustreznega odnosa do vrstnikov, do dela, do avtoritete in oblikovanje spolne identitete. Njihova uspešna razrešitev je pogoj za celostno delovanje odrasle osebe.

Odzivanje posameznika na duševne in telesne spremembe je lahko povezano s težavami. Pogosto se hitro spreminjajo tudi razpoloženje, čustva in občutki. Telo otroka se spreminja v telo odraslega moškega ali ženske. Pri deklicah se puberteta začne prej kot pri dečkih, lahko tudi že pred 10. letom starosti, konča pa se večinoma do 16. leta. Pri dečkih je začetek pubertete v povprečju dve leti kasneje kot pri deklicah. Razlike v razvoju so med posamezniki lahko zelo velike (nekateri dajejo videz telesne zrelosti že pri trinajstih, drugi mnogo kasneje) in so odvisne od dednosti.

Puberteta traja od enega leta in pol do pet let, v povprečju pa 3,5 let. Gre za prehodno obdobje, ki ne kaže, kakšen bo mladostnik, ko odraste. Tudi zgodnje telesno dozorevanje še ne zagotavlja

³ Vir: https://www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/odrascanje_ucna_ura_2017.pdf

zgodnje socialne in kognitivne (umske) zrelosti, razlike v telesnem in duševnem razvoju med odraščanjem so normalne.

Tik pred nastopom pubertete možganska žleza hipofiza sproži impulz, ki vpliva na spolne organe, da pričnejo izločati spolne hormone: pri dekletih jajčniki estrogen in progesteron, pri fantih pa moda testosteron. Začne se pospešena telesna rast in razvoj sekundarnih spolnih znakov. Dekleta začnejo pospešeno rasti v višino prej, v povprečju najhitreje med 12. in 13. letom starosti. Zrastejo lahko od 6 do 11 cm na leto. Fantje začnejo v višino rasti leto do dve kasneje, rast je najbolj pospešena med 14. in 15. letom starosti, ko zrastejo od 7 do 12 cm na leto. Med 17. in 19. letom starosti pa se rast tudi pri njih zaključi.

Zaradi telesne rasti se poveča tudi telesna teža. Pri fantih gre povečanje telesne teže bolj na račun mišičja, pri dekletih pa tudi na račun maščevja. Določena količina maščevja v telesu deklet je pogoj za nastop prve menstruacije.

Telesne spremembe in dogajanja pri fantih

⇒ Povečanje mod (med 11. in 12. letom). Koža modnika potemni, navadno se spusti levo modo nekoliko nižje od desnega.

⇒ Rast dlak po spolovilu (med 11. in 12. letom), po obrazu in pod pazduho (med 13. in 15. letom).

⇒ Povečanje spolnega uda (penisa) med 12. in 13. letom. Penis se najprej podaljša, šele nato odebeli.

⇒ Fantje pridobivajo značilno moško postavo – širši prsni koš in ramena.

⇒ Erekcija (otrdelost penisa), ki se lahko pojavi brez razloga ali kot posledica spolnega vzbujenja.

⇒ Ejakulacija (izliv semenske tekočine) se pojavi med 13. in 14. letom, približno leto potem, ko se penis začne daljšati. Začetni izlivi še ne vsebujejo spermijev. Kadar se pojavljajo ponoči, jih imenujemo *mokre sanje*, prepoznajo pa se kot lepljiv madež na pižami ali rjuhi.

⇒ Povečano znojenje ter spremenjen in izrazitejši telesni vonj se običajno pojavita med 13. in 15. letom.

⇒ Mutacija (sprememba glasu) se običajno pojavi med 15. in 16. letom, navadno sovpada z zrelostjo spermijev.

⇒ Mozolji in mastni lasje so posledica delovanja žlez lojnic, ki je v pubertetnem obdobju povečano. Fantje imajo zaradi delovanja moških spolnih hormonov navadno več mozoljev.

⇒ Ginekomastija (prehodno povečanje prsi) se pojavi pri približno polovici fantov.

Telesne spremembe in dogajanja pri dekletih

- ⇒ Rast prsi (okoli 10. leta), ki je navadno prvi znak pubertete, ne poteka vedno na obeh dojkah hkrati, dojki običajno nista nikoli popolnoma simetrični. Tkivo okrog bradavice nabrekne, bradavici izstopita. Rast dojk je lahko boleča.
- ⇒ Rast dlak po spolovilu (med 10. in 11. letom), pod pazduho in po telesu (med 12. in 13. letom).
- ⇒ Dekleta pridobivajo značilno žensko postavo – pas se oži, boki se širijo, prsi rastejo.
- ⇒ Beli tok (nožnični izcedek) se pojavi dve ali več let pred prvo menstruacijo.*
- ⇒ Povečano znojenje in spremenjen ter izrazitejši telesni vonj.
- ⇒ Mozolji in mastni lasje so posledica delovanja žlez lojnic, ki v puberteti izločajo več maščobe.

* Menstruacija je mesečna krvavitev iz nožnice, na ta način telo izloči zadebeljeno sluznico maternice, ki je bila pripravljena na morebitno ugnezdenje oplojenega jajčeca. To je tudi razlog, zakaj so menstrualni krvi primešani še delčki tkiva (sluznice) in krvni strdki. Normalno se pojavlja na 21 do 35 dni in traja 3 do 7 dni. Dolžino ciklusa določimo tako, da štejemo dneve od prvega dne menstruacije do dneva pred začetkom naslednje. V prvih letih so ciklusi lahko neredni. Menstruacija je večinoma neboleča, včasih pa lahko tudi boli, zlasti 1. in 2. dan (menstrualni krči). Prva menstruacija (menarha) v Sloveniji v povprečju nastopi pri 12,8 letih. Vsa dekleta naj bi jo dobila do 16. leta. Pojavi se približno 2 leti po začetku rasti dojk.

- Premislite o vsaj treh znakih pubertete, ki ste jih zaznali pri sebi.
- Premislite še o vsaj treh znakih pubertete, ki ste jih zaznali pri drugih. Pri tem se osredotočite na čisto določeno osebo.
- Ali si znate predstavljati, kakšni pubertetniki so bili vaši starši, vzgojitelji, učitelji? Vprašajte jih.

Nekaj malega dodatnih virov za vse:

- JoAnn in Terrence Deak, *Priročnik za upravljanje odraščajočih možganov*. Izola: Grlica, 2015.
- Alenka Hafner, Marjetka Hovnik-Keršmanc, *Odraščanje: obdobje, ko iz otroka postopoma dozoriš v odraslo osebo*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS, 2007.
- *O tebi: knjižica za starše*. Ljubljana: Procter & Gamble, 2001.
- Elizabeth Fenwick, Anthony Smith, *Adolescenca: priročnik preživetja za starše in mladostnike*. Ljubljana: Kres, 1997.

NASILJE

O Urbanu želimo govoriti, o razrednem buliju, nasilniku, ki se znaša nad šibkejšimi vrstniki, najbrž pa tudi nad mlajšimi od sebe.

Vrstniško nasilje pomeni različne oblike namernih agresivnih ravnanj, ki jih vrstnik ali skupina vrstnikov izvaja nad posameznim otrokom oziroma mladostnikom. Oblike vrstniškega nasilja so različne, prav tako načini njegovega izvajanja. Otrok in mladostnik, ki je žrtev nasilja, je ujet v mrežo nasilnega ravnanja vrstnika ali skupine vrstnikov. Velikokrat je ustrašovan in ga je strah povedati, kaj se mu dogaja. Pri otroku ali mladostniku, ki je žrtev nasilja, se lahko pokažejo posledice nasilja, kot so: depresivnost, slabo samovrednotenje in samospoštovanje, slaba samopodoba, sramežljivost, zadržanost, pasivnost, izolacija, slabši šolski uspeh in drugi dosežki, odpor do šole, pogosto obolevanje, poskusi samomora ...

Pomembno je, da nasilje prepoznamo. Pogoste oblike so:

- Pretepanje/ porivanje, brcanje, spotikanje, pljuvanje, praskanje, uničevanje stvari, omejevanje gibanja ...
- Spolno nasilje/ otipavanje ...
- Zmerjanje/ z vzdevki, imeni, glasno norčevanje, širjenje klevet, draženje ...
- Zafrkavanje/ nespodobno nagovarjanje, izrekanje groženj, žaljenje ...
- Izključevanje/ namerna izključitev iz skupine, zavračanje, obrekovanje, ustraševanje, manipuliranje s prijatelji, poniževanje, nespodobne kretnje ...
- Izsiljevanje.
- Kraja/ denarja, oblačil, drobnih predmetov, dragocenosti ...
- Spletno nadlegovanje/ pošiljanje žaljivih sporočil, širjenje laži, grožnje s pomočjo spletnih strani in družabnih omrežij, žaljive in lažne objave na spletnih platformah, prirejanje fotografij, izdelava in objava škodljivih fotografij in videoposnetkov, izdelava lažnih spletnih strani ali profilov ...

Pomembno je, da znake vrstniškega nasilja (pre)poznamo in vemo, kaj storiti in kako ukrepati, da bi ustavili nasilneža/-e in pomagali žrtvi!

Tukaj je koristna spletna stran Slovenske policije s priporočili, navodili, kontakti in z odgovori na najpogostejša vprašanja:

- <https://www.policija.si/svetujemo-ozavescamo/policija-za-otroke/nasilje-med-vrstniki>

Nasilje nad otroki in mladostniki

Vrstniško nasilje ni edina oblika, s katero se srečujejo otroci in mladi. Preberite več:

→ <https://www.drustvo-dnk.si/o-nasilju/nasilje-nad-otroki.html>

Prgišče odličnih kontaktov

→ TOM, telefon za otroke in mladostnike: 116 111 <https://www.e-tom.si/>

→ Varna točka UNICEF <https://www.varnetocke.si/>

→ Safe.si, točka ozaveščanja o varni uporabi interneta <https://safe.si/>

→ Skupaj proti izsiljevanju in drugim oblikam nasilja

https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/PDF/Skupaj_proti_izsiljevanju_zgibanka.pdf

→ #tosemjaz, Skupnost za mlade z vprašanji, o katerih je lažje pisati kot govoriti

<https://www.tosemjaz.net/kam-po-pomoc/>

Prijateljska podpora. Foto: Damjan Švarc.

STRAH

O strahu je nujno govoriti! Strah je v osnovi zdravo in pozitivno čustvo – živalim v naravi pomaga preživeti, ljudi opozarja na nevarnost. Večina strahov danes pa ni realnih, v resnici so skrbi, da nam kaj ne bo uspelo, da nas bodo drugi zapustili, da nismo dovolj dobri ... Zametek tesnobe so, ki se lahko razvije v anksioznost, to stanje pa je treba zdraviti, ker napoveduje depresijo. Danes se bojda eden izmed treh ljudi sooča s tesnobnimi motnjami.

Simptome zlahka prepoznamo: potenje, pospešen srčni utrip, slabost, pospešeno dihanje, glavobol, bolečine v prsih, »cmok v grlu«, zmanjšana koncentracija, prekinjeni miselni tokovi, ponavljajoči pomisleki, napetost, razdražljivost, jokavost, nespečnost, izčrpanost, stalno nezadovoljstvo, občutek praznine ipd.

Znotraj družine se strah gradi na odsotnosti osnovnega občutka varnosti. Pogosto je povezan s separacijsko tesnobo. To je stiska, ki jo otrok izkuša, kadar je ločen od svoje matere ali očeta. Ta tesnoba je del razvoja vsakega otroka, zato je nujna in neizogibna, kar pomeni, da v določeni meri prizadene vsakogar. Simptomi separacijske tesnobe se pogosto začnejo pojavljati pri spremembi rutine ali ločitvi od ljubelega človeka (odhod v vrtec, odhod v šolo, selitev, ločitev staršev, smrt bližnjega). Priporočeno ravnanje odraslih, tudi staršev, običajno zajema krepitev občutka varnosti: skrbno načrtovanje dnevnih dejavnosti, pozorno poslavljanje, spodbudo za ohranjanje in vzdrževanje ritualov, jasno napovedovanje načrtovanih sprememb, izražanje naklonjenosti ipd.

Za premagovanje tesnobe lahko veliko naredimo sami, predvsem s fizičnim gibanjem v naravi in z metodami sproščanja, tudi z meditacijo. Pogovor v varnem (podpornem) okolju je zdravilen, vendar le kadar se ne zavrti v krogu, ampak je usmerjen v iskanje rešitev. Če se zdi, da so strahovi preveliki, je nujno obiskati strokovnjaka.

→ V predstavi je večkrat obravnavan strah. V katerih prizorih? Katere vrste strahov in stisk prepoznate?

→ Kako Škorci premagujejo svoje strahove?

Deset nasvetov, kako obvladati strah, z OŠ Ajdovščina:

<http://www.os-ajdovscina.si/files/2020/04/10-korakov-kako-obvladovati-strah-za-%C5%A1ole-1.pdf>

HUMOR

Eden najuspešnejših načinov premagovanja strahov je smeh. Življenje je resna stvar, pogosto žalostna, le včasih smešna. Humor pa je bistroumna in pretanjena lastnost, ki razkriva in predstavlja smešno plat življenja. V njem ni nobenega podtona sovražnosti, iz njega veje globoka in pogosto prostodušna človeška naklonjenost. Smeh namreč sprošča napetost in ustvarja razdaljo. Zato – kot pravi Carlo M. Cipolla (*Allegro ma non troppo*, 2002) – je družbena dolžnost človeka, da ne zamudi nobene priložnosti za prakticiranje humorja. Tudi Mark Twain je na strani humorja: »Humor je človeku največji dar.«

Strokovnjaki ugotavljajo, da v mladinski poeziji prevladuje nonsens, ki temelji na besedni komiki, v proznih delih in dramskih igrah pa je več situacijske komike, manj značajske.

- Kaj se vam je v predstavi zdelo smešno? Povzemite humorne elemente v prizorih.
- Naštejte nekaj literarnih del, ki vsebujejo humor, in za več možnosti preglejte bralni seznam na koncu teh gradiv.
- Priporočamo ogled: https://www.sng-mb.si/predstave-opera-balet/nanine-pesmi_2/

Prgišče odrešujočega smeha

- *Fant (The Kid)*, film Charlieja Chaplina <https://www.youtube.com/watch?v=LQE0c1Zugx8>
- *Ubijalska šala (The Funniest Joke in the World)*, skeč skupine Monty Python <https://www.youtube.com/watch?v=FBWr1KtnRcl>
- *Alan Ford*, strip <http://www.alanford.si/index.html>
- *Koronski humor*, zbirka Slovenskega etnografskega muzeja <https://www.etno-muzej.si/sl/koronski-humor>
- Fran Milčinski, *Butalci*, zbirka kratkih zgodb
- Tone Partljič, *Moja ata, socialistični kulak*, komedija https://sigledal.org/w/images/a/a1/Moj_ata%2C_socialisti%C4%8Dni_kulak.pdf

ZNANOST

Elvis ve, da bo znanstvenik. Navdušen je nas kemijo. Zakaj neki ga privlači znanost?

Znanost je družinski pojem, ki obsega sorodne discipline. Težko jih povsem enotno definiramo zaradi velikih medsebojnih razlik, npr. med zgodovino in kemijo ali matematiko in geografijo. Nekatere znanosti imajo zelo izdelano metodologijo in visoko teoretičnost, druge še niso tako izdelane.

»Celotna znanost ni nič več kot le izpopolnjenje vsakdanjega razmišljanja,«

je zapisal Albert Einstein.

Dr. Igor Jerman skuša znanost opredeliti na osnovi razlike med znanstvenim mišljenjem in vsakdanjim izkustvom:⁴

- Sistematičnost in organiziranost. Tudi na drugih področjih človekovega miselnega delovanja (umetnost, religije, različne obrtniške in podobne prakse) poznamo sistematičnost, toda znanstvena je bistveno obsežnejša, doslednejša in strože določena.
- Posploševanje. Ljudje zelo radi posplošujemo kar povprek, iz enega (!) ali dveh dogodkov sklepamo na cel razred takih dogodkov. Znanost zahteva zelo široko osnovo posploševanja, pa še takrat govori o statistični značilnosti z določeno mero zaupanja, ne o absolutni resnici.
- Globina znanosti in površinskost vsakdanjega izkustva. Znanost jemlje neposredno izkustvo le kot iztočnico za iskanje pravih (globljih) vzrokov in zakonitosti, ki so odgovorni za opažene pojave. Ena od izstopajočih značilnosti znanosti je prav nenehno nezadovoljstvo s poznanim in nenehno iskanje še globljih plasti vzrokov oziroma zakonitosti; najprej za opažene pojave, v nadaljevanju pa za zakone, odgovorne za te pojave.
- Občutljivost na protislovja. Medtem ko se v vsakdanjem pogovoru, v politiki in še marsikje lahko izražamo s skritimi protislovji (npr. obljublamo znižanje davkov, hkrati pa bistveno povečanje delovnih mest ali zvišanje pokojnin; boljše ocene, a mnogo manj učenja doma), je to v znanosti povsem prepovedano. Znanstveni teksti morajo biti povsem logično neoporečni, brez odkritih ali skritih protislovij.
- Natančnost izražanja. Ločimo raven vsakdanjega jezika pri vsakdanjem izkustvu, kjer so marsikateri pojmi zelo dvomni ali imajo več možnih pomenov (večpomenke, npr. jezik, goba, list). V znanosti poznamo raven strokovnega jezika z jasno definiranimi in

⁴ Vir: http://bion.si/wp-content/uploads/2019/07/Jerman_skripta-iz-metodologije-znanosti.pdf

enoznačnimi pojmi (termini) in raven formalnega jezika (simboli, formule) pri visoko razvitih znanostih (matematika, kemija, simbolna logika ipd., tudi velik del fizike je simbolen).

- Natančnost razlage in napovedi. V znanosti skušamo vedno izluščiti nespremenljive (invariantne) odnose v raziskovani snovi. Taki definirani odnosi (t. i. zakoni) marsikdaj omogočajo visoko stopnjo napovedljivosti in razlagalnosti pojavov.
- Antropomorfnost in abstraktnost. V skladu s prodiranjem v globine ali za opažene pojave skušajo znanstveniki nenehno luščiti bistveno od bistvenega in hkrati dobljena spoznanja posploševati. Njihove ugotovitve so tako v veliki meri abstraktne in včasih že povsem oddaljene od neposrednega izkustva; lahko so celo nepredstavljive (npr. svet kvantne mehanike).

Premislek o načelih znanosti

- Zakaj in v čem sta si znanstveni in mitološki pogled na svet nasprotna?
- Sta si ta dva pogleda v čem podobna?
- Ali ste tudi vi mnenja, da je svet grajen na številskih razmerjih oziroma da so vsi naravni zakoni načeloma matematično izrazljivi? Kaj to pomeni?
- Zakaj je v znanstvenem preučevanju potreben preizkus?
- Vas znanost privlači?

Zbirka zanimivih kemijskih poskusov z Gimnazije Moste:

http://ma-fi-ra.splet.arnes.si/files/2018/03/Mehurcki_2014.pdf

8 Ustvarjajte

GENERACIJE

Dedki in babice so neusahljiv vir zgodb. Intervjuvajte jih, zberite fotografije, predmete, zvočne in video posnetke in pripravite celovite predstavitve. Primeri možnih vprašanj:

Katere igre so se igrali kot otroci? Kako so živeli? Kako so se družili? Kaj so se v šoli učili? Katero glasbo so poslušali? S čim so se ukvarjali? Ali so imeli prijatelje? Kakšni so bili? Kako sta se spoznala dedek in babica? Kaj sta bila po poklicu? In tako dalje ...

→ **Navdih** <https://www.032.ua/news/2944401/mama-moei-mami-v-merezi-opublikovali-7-zvoruslivih-videoistorij-pro-babus?fbclid=IwAR1ZitmGFXRAbcD8FA8npPKfqM-cjLi-mEE95M2TWndCMi1xNkcWKJOzpl0>

RAZSTAVLJENI SPOMINI

Organizirajte muzej spominov.

Izberite ljub predmet, ki vas spominja na kak pomembni dogodek – na počitnice, izlet, praznovanje, družinski dogodek, igro, druženje ali kaj drugega. Tukaj res ni pravila!

Napišite kratek sestavek, opis dogodka, in pojasnite, kako se izbrani predmet povezuje z njim.

Predmete razstavite in jih opremite s sestavki – na tak način boste ustvarili intimen muzej, zbirko spominov, ki jih boste podelili z drugimi.

→ **Navdih** <http://www.museumofmaterialmemory.com/>

ŠKATLA SKRBI

Škorci se razhajajo s tesnobo. Večina ljudi jo pozna in je povsem običajen pojav, če se le ne razvije v stisko in motnjo. Soočajte se z njo s pomočjo škatle skrbi.

Škatlo skrbi izdelajte sami – uporabljajte jo skupaj s sošolci:

Poiščite kakšno škatlo s pokrovom (škatla za čevlje je odličnih dimenzij!).

Skupaj jo okrasite: odločite se za tehniko, motive.

Izdelajte tudi lep napis (Škatla skrbi) in ga na koncu pritrdite na pokrov.

Škatlo namestite na vidno in dosegljivo mesto.

V škatlo boste lahko kadarkoli spravljali narisane in/ali zapisane motive, misli, zgodbe, ki vas skrbijo, plašijo, medejo.

Ko bodo varno spravljene v škatli in čvrsto pokrite s pokrovom, jih ne bo treba več nositi s seboj. Trdovratne skrbi lahko odvržete tudi večkrat!

DRUŽABNI KAMNI

Kamni, kadar so sami, grdo govorijo, kadar so v družbi, pa so čisto prijazni.

Vsakdo naj poišče dovolj velik kamen, ga označi (da si ga bo zapomnil), si ga pozorno ogleda in ga v skladu z vtisom/občutkom poimenuje.

Ko bodo kamni poimenovani, določite stalen prostor, ravno površino, na katero jih boste lahko razporedili kot na oder.

Kamne namestite poljubno – v skupine, pare, posamezno, blizu in daleč, stikoma in vsaksebi ... Nato si oglejte razporeditev: zakaj je takšna, kako se (kamni) pri tem počutijo, ali so zadovoljni, ali grdo govorijo, so prijazni ...

(Igra ima smisel, če se ponavlja in spreminja iz dneva v dan ali iz tedna v teden, v njej kamni – v primitivni igri vlog – nadomeščajo svoje lastnike/avtorje in predstavljajo subjekte v zamrznjeni sliki, ki odkriva notranja stanja, razpoloženje in odnose v skupini.)

LJUBKA KEMIJA

Potrebuje:

stekleno čašo, vodo, jedilno olje, živilsko barvo ali črnilo, šumečo tableto (za manjše čaše pol tablete)

Postopek:

V čašo nalijte nekaj centimetrov vode in jo obarvajte z močno živilsko barvo.

Nanjo previdno nalijte olje in počakajte nekaj minut, da iz njega izginejo mehurčki, ki so nastali med nalivanjem. Plast olja mora biti večja od plasti obarvane vode (v razmerju približno 1 : 4).

Nato v čašo dodajte šumečo tableto in opazujte pojav.

Razlaga:

Črnilo oz. barvilo za živila se bo v stiku z vodo zmešalo zaradi svoje hidrofilnosti, kar pomeni, da je snov rada v stiku z vodo. (Vodo obarvamo zaradi boljše vidljivosti in močnejšega vtisa.)

Nanjo nalijemo olje, ki zaradi svoje nižje gostote plava na vodi, z njo se ne meša.

Ko v čašo dodamo šumečo tableto, ki reagira z vodo (ne z oljem) in tvori plin – ogljikov dioksid. Ta je lažji od vode in olja, zato v obliki mehurčkov potuje do površine in v zrak. Kapljice obarvane vode na površini olja brez ogljikovega dioksida postanejo težje od olja in počasi potonejo na dno čaše.

INTERVJU z znanstvenikom_co

Izberite osebo ali skupino, ki jo želite bolje spoznati predvsem zaradi dela, ki ga opravlja(jo). Povabite jo/jih na pogovor in se pripravite: preučite področje delovanja, druge delujoče na tem področju (predhodnike in sodobnike), dosežke, dosežke te osebe ali skupine, pobrsajte po dodatnih zanimivostih. Uporabite knjižnico, svetovni splet, periodiko s področja delovanja osebe, pogovor z znanci. Nato organizirajte dogodek v šolski knjižnici, dvorani, učilnici, oblikujte obvestilo in povabilo, uredite prostor, da bo vzdušje prijetno in spoštljivo, zagotovljena naj bo dobra slišnost. Izvedite pogovor. Posebej naj se na pogovor pripravi voditelj.

Namigi:

- Obstajajo glavna vprašanja in podvprašanja oz. dopolnilna vprašanja. Glavna vprašanja morajo biti vnaprej pripravljena, podvprašanja pa voditelj postavlja po lastni presoji med potekom pogovora. Podvprašanja naj bodo motivacijska, spodbudna, podporna.
- 10–15 kakovostnih odprtih vprašanj zadošča za enourni intervju.
- Prevladujejo naj vprašanja odprtega tipa (kaj, zakaj, kako), ki sogovorniku dopuščajo določeno svobodo. Vprašanja zaprtega tipa pričakujejo odgovor DA ali NE oz. eno od ponujenih opcij, zato ne vodijo v sproščen pogovor, bolj v zaslišanje.
- Vprašanja, ki napeljujejo na odgovor, niso zaželena. Obstajajo pa tudi neumna vprašanja – taka, ki nimajo nobene zveze s temo pogovora ali pa sodijo na polje voditeljevega osebne interesa.
- Voditelj naj sogovorniku ne sega v besedo.
- Razmerje obsega govora obeh naj bo najmanj 1 : 5 (v prid intervjuvanca).
- Voditelj naj bo do sogovornika spoštljiv.
- Voditelj sogovornika pogovora na začetku lepo pozdravi in na kratko predstavi, na koncu pa naj se zahvali za pogovor. Lepo je, da se za obisk zahvali tudi publiki.

Pogovor dokumentirajte – fotografirajte in/ali posnemite ga, morda vam bo oboje prav prišlo za objavo. Vsekakor pa sogovornika/intervjuvanca predtem zaprosite za dovoljenje.

ZNANOST V GLEDALIŠČU⁵

Znanost je v uprizoritvah za otroke in mlade zanimiv motiv. Omogoča namreč uporabo inovativnih uprizoritvenih izrazov, obravnavo tehtnih vprašanj in oblikovanje žive, komunikativne podobe. Morda pa katero od predstav obiščete v prihodnosti!

- Miha Golob, *Akvarij*. Režiser Miha Golob. Lutkovno gledališče Ljubljana. *Teme* eksperiment – znanost – zemeljski elementi – potovanje – rojstvo. **3+**
- Tin Grabnar, Tjaša Bertonec, Tadeja Pungerčar, *Nebo nad menoj*. Režiser Tin Grabnar. Lutkovno gledališče Ljubljana, Slovensko mladinsko gledališče, Univerza v Ljubljani, CUK Kino Šiška. *Teme* ekologija – podnebne spremembe – narava. **5+**
- Maruša Kink, Nika Leskovšek, Jernej Čampelj, Saša Pavlin Stošič, Tina Gunzek, *Veliki pok*. Režiserka Maruša Kink. Zavod Margareta Schwarzwald. *Teme* izumi – Nikola Tesla – Albert Einstein – Marie Curie – Galileo Galilei. **9+**
- Justin Durel, Tomaž Lapajne, *Neustrašna raziskovalka*. Režiser Justin Durel. Cankarjev dom. *Teme* Marie Skodłowska Curie – znanstvenica – kemija – radioaktivnost – Nobelova nagrada. **9+**
- Lena Hribar, Urban Kuntarič, Nik Šklec, *Hevreka!* Zavod Margareta Schwarzwald, Mestno gledališče Ptuj. *Teme* fizika – drugačen pogled na stvari – humor. **10+**
- Nik Škrlec, *Naj gre vse v π ali kako sem si zapomnil 3.141 decimalk*. Zavod Margareta Schwarzwald, UL AGRFT, Zavod k.g. – tovarna predstav. Cankarjev dom. *Teme* spomin – matematika – domišljija – tehnika pomnjenja. **10+**
- Janez Dovč, *Tesla*. Režiser Marko Bratuš. Celinka.si, Cankarjev dom. *Teme* Nikola Tesla – fizika – glasba – resonanca – etika. **13+**
- Avtorski projekt, *BUM!* Režiser Zoran Petrovič. Moment Maribor. *Teme* znanost – fizika – osebna in družbena odgovornost – vera v višje dobro. **14+**
- Avtorski projekt, *Galileo*. Režiser Zoran Petrovič. SNG Nova Gorica. *Teme* znanost – resnica – teorija zarote – svoboda. **15+**
- Miha Golob, Maruša Majer, Maja Šorli, *Nikita. Rojena 1985*. Režiser Miha Golob. Gledališče Glej. *Teme* poslušnost – Milgramov eksperiment – odgovornost – avtoriteta – psihologija. **15+**
- Oliver Sacks, *Muzikofilija*. Režiserka Ivana Djilas. Anton Podbevšek teater. *Teme* možgani – resna in popularna znanost – moč glasbe – spomin. **15+**

⁵ Predstave so uvrščene na spletno platformo kakovostnih predstav za otroke in mlade *Zlata paličica*, tukaj razporejene po načelu rasti priporočljive starosti občinstva.

POVEZAVE za znanstveni navdih

Številni slovenski znanstveniki so prišli do spoznanja, da je znanost potrebno promovirati. Ugotovili so, da se posamezniki ne zavedamo pomena znanosti za gospodarstvo in družbeni razvoj. Dobro so ugotovili, v čem je problem: večina področij je zahtevnih, nerazumljivih, nedostopnih, temu rečemo, da so hermetična. Zato so osnovali številna združenja, projekte, akcije, ki služijo razlaganju znanosti z namenom približevanja dognanj širši javnosti. *»Smo tolmači znanosti za tiste, ki njenega jezika morda ne govorijo tekoče, a želijo razumeti njen smisel,«* so spodbudno napisali na uvodni strani ene izmed spletnih strani.

Navajamo le nekaj izjemno koristnih, zanimivih in vznemirljivih povezav – kompleksnih platform, ki uporabljajo različne privlačne formate – poljudne članke, stripe, bloge, natečaje, podkaste, fotografije, video posnetke pogovorov, predavanj, intervjujev idr. (po abecednem zaporedju):

- *Alternator*, spletni časopis: <https://www.alternator.science/>
- *Kvarkadabra*, časopis za tolmačenje znanosti: <https://kvarkadabra.net/>
- *SATENA*, Slovensko akademsko tehniško-naravoslovno združenje: <http://satena.org/>
- *Skeptik.si*, promocija znanosti in kritičnega razmišljanja: <http://www.skeptik.si/>
- *Znanost na cesti*, zavod za promocijo znanosti: <https://znc.si/>

9 Bralni seznam

Družina in razveza

9+

- Catherine Bateson, *Rian May in kapitan Daniel*
- Babette Cole, *Vsega po dvoje*
- Sharon Creech, *Za dve luni hoda*
- Petra Dvořáková, *Julija med besedami*
- Polonca Kovač, *Kaja in njena družina: povej mi o ločitvi*
- Rowan McAuley, *Velika ločitev*
- Suzana Pigac Kokalj, *Sama*
- Elisabeth Schoeberl, *Moja starša se ločujeta: priročnik za mladostnike*
- Vinko Möderndorfer, *Kot v filmu*
- Edward van de Vendel, *Kužek, ki ga Nino ni imel*
- Anke Wagner, *Mamin novi prijatelj*
- Jacqueline Wilson, *Emine želje, Deklica Lola Rose*

14+

- Vinko Möderndorfer, *Jaz sem Andrej*
- Gideon Samson, *Dnevi na otoku*
- Janja Vidmar, *Angie*
- Jani Virk, *Brez imena*
- Anna Woltz, *Mavec*
- Đuro Zrakić, *Vsi me imajo radi, samo oče ne*

Starši+

- Kristen Ashley, *Lebdenje*
- Damjana Dodić, *Bomo še kdaj živeli skupaj: zgodba za otroke in praktičen vodnik za starše*
- Slavenka Drakulić, *Mileva Einstein, teorija žalosti*
- Elena Ferrante, *Dnevi zavrženosti*
- Lars Kuntzag, *Ločitev boli: otroci in starši v ločitvenem dogajanju*
- C. S. Lewis, *Velika ločitev*
- Christina McGhee, *Vzgajati ločeno*
- Guillaume Musso, *In potem*

- Veronika Podgoršek, *Ljubezen po ljubezni*
- Brina Svit, *Hvalnica ločitvi*
- Alenka Štadler idr., *Otrok in ločitev staršev: da bi odrasli lažje razumeli otroke*
- Aglaja Veteranyi, *Zakaj se otrok v polenta kuha*

Odraščanje

9+

- Lizzie Cox, *Hej, punca; Hej, fant*
- Roald Dahl, *Danny, prvak sveta*
- Anna Gavalda, *35 kil upanja*
- Éva Janikovszky, *Pred ogledalom: najstnikov monolog*
- Branka Jurca, *Ko zorijo jagode*
- Arnfinn Kolerud, *Milijonček za prijaznost*
- Nataša Konc Lorenzutti, *Avtobus ob treh*
- Haifaa Al Mansour, *Zeleno kolo*
- Susan Meredith, *Dejstva življenja. Odraščanje*
- Desa Muck, *Hči lune; Lažniva Suzi; Blazno resno o šoli*
- R. J. Palacio, *Charlottina zgodba*
- Cvetka Sokolov, *Reči, ki jih ne razumem*
- Miriam Stoppard, *Čas deklišтва*

14+

- Clémentine Beauvais, *#3špehbombe*
- Chunsho, *Pekinška punčka: kontroverzni roman o krutem odraščanju nove generacije*
- Sarah Cohen-Scali, *Max*
- John Green, *Neskončen stolp želv; Kdo si, Aljaska?*
- Anton Ingolič, *Mladost na stopnicah*
- Mina Lystard, *Luzerka*
- Vinko Möderndorfer, *Sončnica; Kit na plaži*
- Matjaž Pikalo, *Modri e*
- Cvetka Sokolov, *Raje umrem!; V napačni zgodbi*
- Andreas Steinhöfel, *Središče sveta*
- Suzana Tratnik, *Tombola ali življenje!*
- Janja Vidmar, *Pink; Zoo; Dež*

Dostopna znanost

7+

- Christina Braun, Ute Diehl, Monika Diemer: *Knjiga za male raziskovalce: doživite naravo z igro in s poskusi*
- Neal Layton: *Najkrajša zgodovina vsega: zgodba od velikega poka do danes v dvanajstih gibljivih slikah*
- Aleksandra Kornhauser: *Pamet je boljša kot žamet: poskusi za zabavo in bistro glavo: Odpri oči in napni možgane; Oglje ni samo za čevapčiče; Voda – čudežna tekočina*
- Lena Steinfeld: *Zemlja*
- Núria Jiménez, Empar Jiménez: *Skrbimo za naš planet (štiri slikanice: Energija klik! Odpadki fej! Voda pljusk! Zrak švist!)*
- *Kako? Larousse za otroke*
- *Kako naredimo?: Larousse za otroke*

9+

- Sašo Dolenc: *Od genov do zvezd: osupljive zgodbe iz sveta znanosti*
- Lucy Hawking, Stephen W. Hawking: *Jure in prapok; Jure in skrivnosti vesolja; Jure in zakladi vesolja*
- Hergé: *Odprava na luno (strip); Pristanek na luni (strip)*
- Jože Pahor, il. Božo Kos: *Dogodivščine v atomskem inštitutu*
- Vytaute Žilinskaite, Gintaras Jocius (ilustr.). *Potovanje na Tandadriko*
- Carol Watson: *Oxford video enciklopedija znanosti, 1–6 (video)*

14+

- David Bodanis: *$E=mc^2$: življenjepis najslavnejše enačbe na svetu*
- Richard Dawkins: *Bog kot zabloda; Moč čudenja: kako nastane znanstvenik; Razpletanje mavrice: znanost, praznoverje in moč domišljije*
- Antoine de Saint-Exupéry: *Veter, pesek in zvezde*
- Sašo Dolenc: *Kaj je znanost? Poročilo o stanju vednosti v dobi interneta; Kako ustvariti genija in druge zgodbe o skoraj vsem; Vesolje zgodb*
- Sašo Dolenc, Luka Omladič: *Kvarkadabra gre v kino: esej o znanosti na filmu in v življenju*
- Stephen W. Hawking: *Ilustrirana kratka zgodovina časa; Kratki odgovori na temeljna vprašanja*
- Janez Strnad: *Iz takšne so snovi kot sanje: od atomov do kvarkov; Meri platno, trak na vatle: fizikalni izlet k največjim in najmanjšim razdaljam*
- Jure Zupan, Jure Derganc, Daniel Svenšek, Sašo Dolenc: *Zakaj je nebo modro? Začasni odgovori na večna vprašanja*